

Győri István

A SÁROSPATAKI REFORMÁTUS FŐISKOLA ÉS A FELVIDÉKI REFORMÁTUS BELMISSZIÓ KAPCSOLATA TRIANON UTÁN

A trianoni határ a tiszáninneri gyülekezetek nagy részét Csehszlovákiához csatolta, s ezzel Sárospatakot elvágta az évszázadok alatt kialakult kapcsolatrendszerétől. De a – „nagy háború” idején még csak diákmozgalomként megindult – lelki ébredés a Felvidékre került pataki teológusokon keresztül tovább hatott, sőt hatása máig érezhető.

Sárospatakon az első világháború idején a teológusok többsége a Pro Christo Magyar Evangéliumi Keresztyén Diákszövetség, a MEKDSZ tagja volt. Ennek a generációnak jellegzetes tagja volt Szabó Zoltán, későbbi gyakorlati teológiai professzor. Az ő jellemzése sok társára is ráillett; Nagy Barna így jellemezte Szabó Zoltánt, mint egykori tanárát, később tanártársát:

„Ritka fényű magyar elme volt ő, messze világitott életutunkon: megtanított népünk létkérdéseinek a legjobb magyar elmék társaságában való vizsgálatára. Mennyien tőle fogtak először tüzet az akkori leghaladóbb írógárda, a népi írók szeretetére, akiknek legjelesebbjei mai szellemi életünknek is legkiemelkedőbb alakjai közé tartoznak. S hogy szerettek ezek Patakra jönni! Szólni hozzánk, de látni és hallani is; ihletést adni, de venni is, éppen Szabó Zoltántól és munkatársaitól. És ő soha nem szűnt meg a jóra gyújtogatni: élete utolsó szakaszában is a szívéhez nőtt néprajzi kutatásra adott országos elismerést kiváltó példát. Mindez pedig nem öncélú vagy erőfölösleget levezető mellékfoglatosság volt nála, hanem – hivatása és célkitűzése szerint – egy még nagyobb ügynek, az egyetlen, a végső ügynek: *a Krisztus evangéliumának, az Igének és a Léleknek állt a szolgálatában*. Ez volt az a sajátos többlet, az az előfeltétel és végcél, ami minden egyébnek értelmét adta. Szabó Zoltánt egy örömhír ejtette rabul egészen fiatalon: a magyar evangéliumi ébredés friss forgozósele sodorta magával, s ez a pünkösdi sугás

hatalmasodott el rajta. A Lélek embere volt. Mindenekelőtt, mindenekfelett, mindenkben ezt kereste: *mít mond a Lélek a gyülekezeteknek?* Erre tanított, erre nevelt, nem kisebb mérték szerint, mint amilyen a Pál apostolé volt: »Gyermekeim, kiket ismét fájdalommal szüldök, míglen kiabrázolódik bennetek a Krisztus!« (Gal 4,19) Egyik tanárunkon sem éreztük úgy a szülésnek ezt a fájdalmát, ezt az elszánt szülői akaratot, mint nála.¹

Ilyen, hozzá hasonló lelkületű teológusok kerültek a felvidéki gyülekezetekbe, ahol nem kezdhettek rögtön neki az egyházépítő munkának, előbb egy sor akadályt kellett leküzdeniük. A csehszlovák kormány évekig akadályozta az egyházi élet normalizálását. Az államhatalom legelső törekvéseinek egyike, az államsegély folyósításának és a zsinati törvények jóváhagyásának megkerülhetetlen feltétele volt, hogy az elcsatolt egyházrészen belül egy önálló szlovák egyházmege szerveződjön az észak-zempléni és ungi egyházmegeyék szlovák nyelvű² református gyülekezeteiből. Ez a kérdés és az ehhez kapcsolódó politikai-egyházpolitikai harcok, bonyodalmak elhúzódtak 1938-ig. Számos más kérdés is megoldásra várt: törvénymódosítások, elmaradt államsegélyek, iskolaügy, egyházi sajtó, énekeskönyv, tankönyvek, közalap, nyugdíjintézet ügyei,³ de alapvetően és mindenekelőtt az egyházszervezet kérdései: az egyházmegeyék, egyházkerületek és az önálló református egyház megszervezésével járó nehézségek és erőfeszítések.

Nagy gond volt Felvidéken a lelkészutánpótlás megoldása. A hatóságok a már ott szolgáló lelkipásztoroknak sem akartak könnyen állampolgárságot adni, újabb lelkészek kihelyezését Sárospatakról végképp nem engedélyezték, az állam által megígért protestáns teológiai fakultás felállítása pedig elmaradt. Ugyanakkor a felvidéki lelkipásztorok Prágába sem akarták küldeni a fiatalokat, ahol a huszitákkal és a lutheránusokkal közösen tanulhattak volna, mert ez végképp gyengítette volna a lelkési kör magyar református jellegét. Egyetlen megoldásként egy önálló lelkészképző intézet felállítása jött szóba. A losonci gyülekezet tudott alkalmas épületet adni, és az ottani lelkészt, Sörös Bélát bízták meg a szervezéssel, majd az igazgatói tisztséggel és feladatokkal.

Bizonyára nem véletlen, hogy a korábbi pataki tanárt, akkor már kolozsvári teológiai igazgatót, Makkai Sándort kérték meg a tanterv elkészítésére, aki pataki tanár korában, fiatal életkora miatt lelkileg is nagyon közel állt a diákokhoz. A belmissziós egyházépítést majd erdélyi püspökként tette egyházi programmá, de a losonci tantervet, az intézményt támogató Skót Református Egyház javaslatait is figyelembe véve, már ebben a szellemben állította össze.⁴ Csomár Zoltán, az intézmény egykori diákja így emlékezett a kezdetekre: „már az első esztendő megszegényítette a gúnyolódókat

¹ NAGY Barna: Búcsú a volt tanítványok nevében, in Kováts Dániel (szerk.): *Az igazság ösvényén, Szabó Zoltán emlékkönyve*, Sárospatak, Kazinczy Ferenc Társaság, *Széphalom* 26, 2016, 405–406.

² Sok esetben ezek elszlovákosodott gyülekezetek voltak.

³ CSOMÁR Zoltán: *A Csehszlovák államkeretbe kényszerített magyar református keresztyén egyház húszéves története (1918–1938)*, Ungvár, Magyar Királyi Állami Nyomda, 1940, 57–58.

⁴ PUNTIÁN József: *A Losonci Teológiai szeminárium (1925–1939)*, Losonc, Plectrum 2005, 30.

és gáncsvetőket, mert nem várt eredmény mutatkozott egy év munkája után is”.⁵ Dr. Magda Sándor teológiai előadó így számolt be a kassai egyetemesek lelkésztestületi ülésén 1926-ban a losonci szemináriumról:

„ha teológiánkon a hitbeli, jellembeli és erkölcsi nevelés felé fordítjuk tekintetünket, s ha az intézetben uralkodó közszellemet figyeljük, e tekintetben már bátran mérjük össze szemináriumunkat azokkal a külföldi intézetekkel, amelyekben nevelkedtünk. Losoncon az éjszakázó, lumpoló, kártyás, templomkerülő, előadásokat elfugáló teológus teljesen ismeretlen fogalom. A lelket és a testet rontó foglalkozások alkalmait kizárja már maga az YMCA-ben való szemináriumi együttműködés s a szénior felügyelet, de nem tűri meg a hitványságokat az ifúság közszelleme sem. Losonci teológiánkon ma igazi, a szó valódi értelmében vett lelkésznevelés folyik, ahol a növendékek tényleg és állandóan tanulnak, s komolyan előkészülnek a lelkipásztori hivatásra. Ahol nem hivatalnok-papok nevelődnek, hanem misszionáriusok, akik bizonyára meg fogják állani helyüket a nagyon megváltozott idők nehéz körülményeivel szemben is. Az esti áhítatok, bibliamagyarázatok, a hetenként tartani szokott Kálvin-szövetségi összejövetelek, a vasárnapi iskolai munkában való részvétel, a növendékek közreműködését igénylő egyházi ünnepélyek mind megannyi áldásos alkalmak arra, hogy megismerkedjenek a gyülekezeti evangelizációs munkákkal, s már gazdag tapasztalattal s megfelelő gyakorlati tudással menjenek ki az életbe.”⁶

Ugyancsak a kassai konventen tett jelentést egy évvel később, 1927-ben Sörös Béla:

„ami a teológusok rátermettségét illeti a lelkipásztori hivatásra: a tekintetben az egész ifúságról általában elismeréssel szólhatunk. Komoly törekvés, erőteljes hitélet s ezzel kapcsolatos egészséges közszellem hatja át őket, aminek már eddig is jelentékeny megnyilatkoztatását adták sokoldalú szolgálatkészségükkel. A teológiai tudományokban való előrehaladásuk nemcsak, hogy lépést tart más teológiák papnövendékeinek tanulmányával, hanem gyakorlati képzésük terén, éppen a szemináriumi oktatás révén, sok tekintetben előnyösebbé válik... Eddig a magyarországi teológiák tananyaga az I. és II. évfolyamon teljesen előadatott. Az alapvizsgák is ugyanazon tantárgyakból tartattak, melyek a magyarországi theol. akadémiákon ilyenekül kijelöltettek...”⁷

A pataki és a losonci teológusok szolgálata meg is hozta a gyümölcsöt a felvidéki egyházban: az anyaországit megelőzően indult meg a belmissziós jellegű ébredés.⁸

E teológusok egyike volt Nehézy Károly (1892–1964), akinek életútja tipikusnak mondható,⁹ munkássága azonban kiemelkedő volt. Miskolcon született, pata-

⁵ CSOMÁR: i. m., 146.

⁶ Uo., 146–147.

⁷ Uo., 147.

⁸ Lásd ehhez: Uo., 187–225.

⁹ Szűcs Ferenc: *Nehézy Károly élete és szolgálata*, Budapest, Dunamelléki Református Egyházkerület, 2012.

ki teológusként a Bethánia közösség tagja lett, majd felvidéki lelkészként komoly egyházépítő belmissziói munkát végzett. Elindította a kiskoszmályi mozgalmat, a Felvidék belmissziós mozgalmát. Először létrehozta a marcelházi árvaházat, amely 1931-ben Kiskoszmályra költözött. Vezetése alatt az addig inkább szűk körű ébredés tömegmozgalommá nőtt. Hatására hamarosan újabb árvagondozó intézetek létesültek Léván, Komáromban és Pozsonyban is.¹⁰ Munkatársaival iratmissziót végeztek, diakonisszaképzőt működtettek, vasárnapi iskolát szerveztek gyerekeknek, sőt nyári evangelizációs táborokat is, ami még az anyaországban sem volt akkoriban. Később még több árvaházat alapítottak Nehézy vezetésével (Beretkén, Munkácson, Nagyszőlösön). Az árvaházaknak nemzetmentő szerepe is volt, ezzel tudták elkerülni, hogy az állami intézetekbe kerülő gyerekek még az anyanyelvüket is elfelejtsék. A csehszlovák hatóságok nem is nézték jó szemmel Nehézy Károly buzgóságát, sokat zaklatták, aztán a második világháború után azonnal kitelepítették. Egyházépítő munkáját Őrszentmiklóson folytatta, ott is árvaházat alapított, ez a mai őrbottyáni Juhász Zsófia Református Szeretetotthon.

Összefoglalva mondhatjuk, hogy a trianoni határ elválasztotta Sárospatakat a felvidéki gyülekezetektől, de a pataki szellemiség és a népért felelősséget hordozó evangéliumi lelkület tovább élt, sőt a felvidéki ébredésben az anyaországinál hamarabb szárba is szökken, és gyümölcsöket hozott.

¹⁰ GALO Vilmos: Egy különleges kegyelmi ajándékot kapott falusi pap élete és szolgálata – Nehézy Károly (1892–1964), *reformata.sk*, 2019. 12. 04, URL: <http://reformata.sk/mutat/6026/> Utolsó letöltés: 2020. 06. 30.